МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії,
ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди
_____ Юрій БОЙЧУК
01 травня 2023 року

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ІСПИТУ
з **«ЛОГОПЕДІЇ З КОРЕКЦІЙНИМИ МЕТОДИКАМИ»**

для здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 016.01 Спеціальна освіта (логопедія)
освітня програма «Логопедія»

ХАРКІВ – 2023

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ІСПИТУ

з Логопедії з корекційними методиками

для здобуття освітнього ступеня магістра

за спеціальністю 016.01 Спеціальна освіта (логопедія)

освітня програма: Логопедія

Пояснювальна записка

Фаховий іспит «Логопедія з корекційними методиками» проводиться для вступників, які планують вступити для здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 016.01 Спеціальна освіта (логопедія), проходить як комплексна перевірка спеціального мислення, що передбачає розуміння особливостей і специфіку логопедії як науки, її ролі у вирішенні мовленнєвих проблем, знання теорії, історії й корекційних методик, володіння основними термінами, здатність самостійно аналізувати й вирішувати корекційні завдання, працювати із логопедичною літературою.

Вступне випробування з «Логопедії з корекційними методиками» проводиться у формі іспиту. Під час відповіді на поставлені запитання екзаменаційного білету вступник повинен засвідчити обсяг спеціальних знань із логопедії, здатність самостійно виділяти характерні риси мовленнєвих порушень, проводити диференційну діагностику мовленнєвих порушень, вирішувати корекційно-логопедичні завдання, працювати зі спеціальною літературою.

За результатами вступного фахового випробування визначається рівень сформованості таких компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти на основі усвідомлення своєї державної приналежності, встановлення національної, етнічної та культурної ідентичностей у процесі корекційно-педагогічної, діагностико- консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів спеціальної педагогіки й

характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, як чинника збереження національної пам'яті, особливостей її впливу на суспільно-політичні процеси та розвиток демократичного суспільства в Україні;

ЗК-6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) збереження смислів українських культурних традицій, відстоювання національних та загальнолюдських духовних цінностей.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання й соціалізації осіб із мовленнєвими порушеннями.

СК-2. Здатність до аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду становлення й розвитку спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

СК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології в роботі з дітьми, підлітками, дорослими з мовленнєвими порушеннями, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей зі особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

СК-8. Готовність до діагностико-консультативної діяльності.

СК-9. Здатність застосовувати теоретичні, емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки отриманої інформації, визначати достовірність результатів дослідження.

СК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ
«ЛОГОПЕДІЯ З КОРЕКЦІЙНИМИ МЕТОДИКАМИ»

Тема 1. Теоретичні основи логопедії

Предмет, об'єкт, завдання логопедії. Методологічні, науково-теоретичні основи логопедії. Зв'язки логопедії з іншими науками.

Принципи логопедії як науки та практики виявлення й усунення мовленнєвих недоліків. Методи та прийоми логопедичної роботи.

Історія розвитку логопедії. Перші відомості про мовленнєві розлади й засоби їхнього виправлення. Витоки логопедії як науки й практики виявлення, подолання та профілактики мовленнєвих порушень. Видатні вітчизняні та зарубіжні вчені в галузі логопедії.

Анатомо-фізіологічні механізми мовлення. Взаємодія 1-ої та 2-ої сигнальних систем під час утворення умовно-рефлекторних зв'язків і динамічних стереотипів. Поняття про функціональні блоки в діяльності мозку (О.Р. Лурія). Будова та функції мовленнєвого апарату. Центральний відділ мовленнєвого апарату. Периферичний мовленнєвий апарат.

Структура мовленнєвої діяльності. Зовнішнє, внутрішнє мовлення. Імпресивне, експресивне, усне, письмове мовлення. Лексичний, граматичний, фонетико-фонематичний, просодичний лад мовлення. Роль біологічних і соціальних факторів у розвитку мовлення.

Закономірності оволодіння дитиною рідною мовою. Особливості розвитку мовлення при патології. Фізіологічні недоліки дитячого мовлення.

Етіологія порушень мовлення. Критичні періоди в розвитку мовлення.

Класифікації мовленнєвих порушень. Клініко-педагогічна класифікація та психолого-педагогічна класифікація порушень мовлення, їхній порівняльний аналіз.

Класифікація фонем рідної мови.

Тема 2. Дислалія

Визначення дислалії. Історичний аспект розвитку проблеми. Форми дислалії.

Механічна дислалія

Система логокорекційної роботи при різних формах дислалії.

Недоліки вимови звуків «Р»-«Р'» (ротацизм і параротацизм), їхнє усунення.

Недоліки вимови «Л»-«Л'» (ламбдацизм і параламбдацизм), їхнє виправлення.

Недоліки вимови свистячих звуків «С» – «С'», «З» – «З'», «Ц», «ДЗ» (сигматизм, парасигматизм), їхнє виправлення.

Недоліки вимови шиплячих звуків «Ш», «Ж», «Ч», «Щ», «ДЖ», їхнє виправлення.

Недоліки вимови «Й» (йотацизм), «К» – «К'», «Г» – «Г'», «Х» – «Х'» (капацизм, гамацизм, хітізм), їхнє виправлення.

Недоліки оглушення, пом'якшення, їхнє усунення.

Тема 3. Ринолалія

Ринолалія, її етіопатогенез, форми.

Особливості психофізичного та мовленнєвого розвитку дітей із відкритою формою ринолалії.

Особливості логопедичного обстеження дітей-ринолаліків.

Особливості логопедичного впливу при закритій і змішаній формах ринолалії.

Система логокорекційної роботи за відкритої форми ринолалії. Система корекційної роботи при відкритій ринолалії за методикою А.Г. Іполітової. Система корекційної роботи за відкритої ринолалії за методикою І.І. Єрмакової.

Особливості логопедичного впливу за закритої та змішаної форм ринолалії.

Тема 4. Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення

Теоретичні основи проблеми фонетико-фонематичного недорозвитку в дітей. Поняття про фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення.

Обстеження фонетико-фонематичного ладу мовлення в дітей дошкільного віку.

Методичні основи проведення індивідуальних корекційних занять із дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (ФФН).

Планування й розробка індивідуальних занять.

Методичні основи проведення фронтальних корекційних занять із дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (ФФН).

Тема 5. Порушення голосу

Акустичні параметри голосу.

Дослідження голосового апарату й голосової функції. Класифікація порушень голосу.

Функціональні розлади голосового апарату під час міопатичних парезах (гіпотонусні порушення голосу).

Профілактика порушень голосу та профілактична робота із запобігання рецидивів голосової патології.

Тема 6. Дизартрія

Поняття про дизартрію. Основні відомості про етіопатогенетичнімеханізми дизартрії.

Класифікація дизартрій у залежності від різних критеріїв.

Психолого-педагогічна характеристика дітей із дизартрією. Впливдизартрії на загальний і мовленнєвий розвиток дитини.

Обстеження дітей із дизартрією.

Основні напрямки корекційно-педагогічного впливу за дизартрії.

Методика логопедичної роботи під час дизартрії за О.В. Правдіною. Стерта форма дизартрії.

Тема 7. Логопедична робота за дитячого церебрального паралічу

Дитячий церебральний параліч як причина й етіопатогенетичний механізм дизартрії в дітей.

Психолого-педагогічна характеристика дітей, які страждають на церебральний параліч. Особливості логопедичної роботи під час ДЦП.

Особливості логопедичної роботи під час ДЦП.

Особливості шкільної логопедичної роботи з дітьми, які страждають на ДЦП.

Тема 8. Загальний недорозвиток мовлення

Сучасні уявлення про загальний недорозвиток мовлення Характеристика рівнів ЗНМ.

Характеристика мовлення дітей із ЗНМ.

Актуальні проблеми діагностики та корекції загального недорозвитку мовлення.

Основні принципи корекційної роботи під час ЗНМ (С.Н. Шаховська) Основні напрямки корекційної роботи за ЗНМ (Т.Б. Філічева, Г.В. Чіркіна).

Тема 9. Алалія

Загальні відомості про алалії. Сучасні класифікації алалії й характеристика основних форм.

Моторна алалія. Причини, механізми, симптоматика. Обстеження дітей із моторною алалією.

Система корекційно-логопедичного впливу під час моторної алалії. Сенсорна алалія. Причини, механізми, симптоматика.

Система корекційно-логопедичної роботи під час сенсорної алалії.

Організація корекційного впливу під час алалії.

Тема 10. Афазія

Загальні відомості про афазію. Класифікації, форми афазій.

Нейропсихологічне обстеження хворих на афазію. Корекційно-педагогічна робота з подолання афазії.

Тема 11. Порушення темпоритмічного боку мовлення

Характеристика порушень темпу й ритму мовлення у дітей.

Корекція порушень темпоритмічного ладу мовлення. Методики корекційної роботи з усунення порушень темпу й ритму мовлення в дітей.

Тема 12. Заїкування

Етіологія, патогенез заїкування Історичний огляд проблеми заїкуватості.

Симптомокомплекс заїкування. Клінічні й психологічні особливості прояву заїкуватості.

Сучасні погляди на заїкуватість. Психолого-педагогічний і клінічний аспекти вивчення заїкуватості.

Класифікація заїкування.

Комплексний підхід до подолання заїкування. Обстеження дітей із заїкуванням.

Принципи диференційованого психолого-педагогічного корекційного впливу на заїкуватих.

Сучасний комплексний лікувально-педагогічний підхід до подолання заїкування.

Методики логопедичних занять з дошкільникамиь (Н.О. Власова, О.Ф. Рау, Н.О. Чевелева, С.А. Міронова, В.І. Селіверстов, Г.А. Волкова); методики логопедичних занять зі школярами (Н.О. Чевелева, В.І. Селіверстов, А.В. Ястребова).

Тема 14. Порушення писемного мовлення (дисграфія, дислексія)

Історичні відомості з проблеми вивчення писемного мовлення. Сучасні погляди на механізми письма та читання.

Зв'язок порушень письма й читання з порушеннями вербальних і невербальних психічних функцій.

Порушення письма та читання.

Обстеження учнів із порушеннями письма й читання.

Методика логопедичної роботи з усунення дисграфії й дислексії.

Система подолання порушень писемного мовлення І.М. Садовнікової.

Тема 15. Попередження мовленнєвих порушень

Біологічні й соціальні фактори, що забезпечують нормальний мовленнєвий розвиток дітей.

Асинхронія розвитку.

Первинна, вторинна та третинна профілактика мовленнєвих порушень.

Питання до фахового іспиту

1. Логопедія як педагогічна науки. Об’єкт, предмет, мета й завдання логопедії.
2. Принципи й методи логопедії.
3. Клініко-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень.
4. Психолого-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень.
5. Розвиток мовлення дитини в онтогенезу**.**
6. Значення логопедії як науки. Актуальні проблеми логопедії.
7. Структура мовленнєвої діяльності та її мозкова організація (за О.Р. Лурія).
8. Критичні періоди розвитку мовлення дітей.
9. Модель логопедичного обстеження дитини дошкільного віку.
10. Етіологію мовленнєвих порушень у дітей.
11. Функціональна дислалія, її форми та механізми.
12. Недоліки звуковимови за дислалії та їхні механізми.
13. Методика логопедичного впливу за дислалії.
14. Порушення дзвінкості та м’якості звуків у дітей, причини й механізми.
15. Ринолалія, причини й механізм порушення.
16. Виправлення мовленнєвих недоліків у дітей та підлітків із уродженими розщелинами піднебіння за методикою І.І. Єрмакової.
17. Завдання та зміст логопедичної роботи в доопераційний період за А.Г. Іпполітовою.
18. Особливості корекційної роботи за закритої форми ринолалії.
19. Теоретичні основи проблеми фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення в дітей. Поняття про фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення.
20. Значення праць Р.Є. Левиної в розвитку уявлень про ФФН.
21. Організація фронтальних занять у групі для дітей із ФФН.
22. Об’єктивні характеристики голосу.
23. Значення дихання в голосоутворенні. Типи фізіологічного дихання: грудний, черевний, змішаний.

24. Органічні порушення голосу. Методика логопедичної роботи. Етапи корекційних заходів.

25. Порушення голосу за хронічних ларингів. Значення логопедичного впливу в комплексі заходів щодо відновлення голосу.

26. Причини порушення й особливості розвитку дефекту голосу під час дисфонічних розладах. Диференціальні ознаки, що відрізняють психогенне порушення голосу від міопатичних навичок.

27. Профілактика порушень голосу й профілактична робота з запобігання рецидивів голосової патології.

28. Етіопатогенетичні механізми дизартрії.

29. Структура мовленнєвого недоліку за дизартрії. Клінічні симптоми дизартрії.

30. Форми дизартрії за клінічною класифікацією. Порушення м'язового тонусу під час різних форм дизартрії.

31. Принципи корекційно-педагогічного впливу. Система корекційно-логопедичної роботи.

32. Корекція звуковимови за дизартрії з використанням постановочних зондів. Методика логопедичної роботи за дизартрії (за О.В. Правдіною).

33. Характеристика дефекту за стертої форми псевдобульбарної дизартрії.

34. Етіопатогенез і симптоматика ДЦП.

35. Характеристика порушень, що входять у симптомокомплекс дитячого церебрального паралічу.

36. Порушення мовленнєвого розвитку за дитячого церебрального паралічу.

37. Основні напрямки корекційної роботи за ДЦП. Система психолого-логопедичних вправ під час реабілітації дітей із ДЦП.

38. Характеристика темпу й ритму мовлення в дітей і їхнє порушення.

39. Класифікація видів тахілалії: батаризм, полтерн.

40. Методики корекційної роботи з усунення порушень темпу й ритму мовлення в дітей.

41. Визначення, загальна характеристика, причини виникнення

заїкання, його симптоматика.

42. Теоретичні погляди психологів і педагогів на патогенетичні механізми заїкуватості.

43. Визначення невротичної й неврозоподобної форм заїкуватості, їхня характеристики.

44. Комплексний підхід у корекційній роботі із заїкуватими (В.І. Селіверстов).

45. Сучасний комплексний лікувально-педагогічний підхід до подолання заїкування.

46. Організація логопедичної допомоги заїкуватим в Україні.

47. Методики логопедичних занять з дошкільниками (Н.О. Власова, О.Ф. Рау, Н.О. Чевелева, С.А. Міронова, В.І. Селіверстов, Г.А. Волкова).

48. Методики логопедичних занять зі школярами (Н.О. Чевелева, В.І. Селіверстов, А.В. Ястребова).

49. Схема логопедичної роботи з дітьми в умовах стаціонару: перший цикл; другий цикл; третій цикл.

50. Загальний недорозвиток мовлення як мовленнєве порушення.

51. Клінічні види загального недорозвитку мовлення за О.М. Мастюковою.

52. Характеристика мовлення дітей із першим рівнем недорозвитку мовлення.

53. Характеристика мовлення дітей ЗНМ II рівня.

54. Характеристика мовлення дітей ЗНМ III і IV рівня.

55. Психолого-педагогічна характеристика дошкільників із ЗНМ.

56. Сучасний підхід до проблеми логопедичного обстеження дітей із загальним недорозвитком мовлення.

57. Основні принципи корекційної роботи за ЗНМ С.Н. Шаховської.

58. Основні напрямки корекційної роботи за ЗНМ за Т.Б. Філічевою, Г.В. Чіркіною.

59. Визначення алалії. Причини, локалізація, механізм порушення.

60. Диференціальна діагностика алалії й інших форм порушень мовлення.

61. Моторна алалія. Причини, механізми, симптоматика

62. Система корекційно-логопедичного впливу за моторної алалії.

63. Сенсорна алалія. Причини, механізми, симптоматика.

64. Психолого-педагогічні й мовленнєві особливості дітей із сенсорною алалією.

65. Диференціальна діагностика дитини із сенсорною алалією й слабочуючої, і з інтелектуальними порушеннями.

66. Система корекційно-логопедичної роботи за сенсорної алалії.

67. Визначення афазії. Причини, локалізація, механізм порушення.

68. Класифікація афазій за різними принципами.

69. Зміст і значення комплексного медико-психолого-педагогічного обстеження хворих із афазією.

70. Принципи й напрями комплексної медико-відновлювальної роботи приафазії. Теоретичні основи завдання відновлювального навчання.

71. Короткі відомості про етапи становлення писемності: картинно-синтетичне, логографічне, складове, буквено-звукове письмо.

72. Функціональні системи письма, операції письма, види письма і його основні навички.

73. Читання, психологія акт читання, процес оволодіння читанням в нормі, компоненти функціональної системи читання.

74. Порушення писемного мовлення: термінологія, етіологія, патогенез, розповсюдженість порушень письма й читання.

75. Сучасні класифікації порушень письма й читання.

76. Типологія й механізми специфічних помилок письма.

77. Основні задачі діагностики порушень писемного мовлення.

78. Основні принципи логопедичної роботи під час корекції порушень письмай читання. Комплексне подолання порушень письма й читання.

79. Біологічні й соціальні фактори, що забезпечують нормальний мовленнєвий розвиток дітей.

80. Поняття про асинхронії психофізичного розвитку дітей.

81. Первинна, вторинна й третинна профілактика мовленнєвих порушень.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Бали	**Кількість правильних відповідей**	**Характеристика відповіді**
191–200 балів	Від 95,5% до 100% правильних відповідей	Вступник демонструє всебічні, систематизовані й глибокі знання з предмета; уміє застосовувати їх на практиці; спроможний доводити правильність своєї відповіді переконливою аргументацією. Відповідь вступника повна, логічна, послідовна, не містить помилок.
181–190 балів	Від 90,5% до 95% правильних відповідей	Вступник правильно, чітко, логічно й повно відповідає на всі питання. Може пов'язати теорію й практику, правильно демонструє виконання практичних завдань. Відповідь повна. Вступник може припускатися незначних огріхів.
171–180 балів	Від 85,5% до 90% правильних відповідей	Вступник демонструє ґрунтовні знання, уміє застосовувати їх на практиці. Вільно висловлює власні думки, аргументовано відповідає на поставлені запитання. Відповідь вступника повна. Вступник може припускатися незначних помилок.
161–170 балів	Від 80,5% до 85% правильних відповідей	Вступник демонструє глибокі знання з предмета, вправно застосовує їх на практиці; уміє доводити правильність своєї відповіді. Відповідь вступника повна, логічна, але містить деякі неточності.
151–160 балів	Від 75,5% до 80% правильних відповідей	Вступник загалом правильно відповідає на питання. Демонструє виконання практичних навичок. Правильно використовує теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Відповідь вступника повна, але недостатньо чітка, містить деякі огріхи.

136 – 153 балів	Від 53% до 66% правильних відповідей	Вступник виявляє загалом добрі знання з предмета, досить успішно виконує передбачені програмою завдання; оперує основними поняттями, уміє робити висновки. Відповідь вступника повна, але недостатньо чітка, містить незначні помилки.
118 – 135 балів	Від 39% до 52% правильних відповідей	Вступник відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень, але пояснення не лаконічні, не повні. Під час відповіді вступник припускається помилок.
100 – 117 балів	Від 25% до 38% правильних відповідей	Вступник має прогалини в знаннях програмового матеріалу з дисципліни. Відповідь не повна, потребує уточнень і додаткових запитань; вступник не вміє самостійно зробити висновків, припускається значних помилок під час відповіді.
Менше 100 балів **Не склав**	Від 0% до 24% правильних відповідей	Вступник володіє теорією на фрагментарному рівні, під час виконання завдань припускається принципових помилок. Вступник не здатний орієнтуватися в програмовому матеріалі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конопляста С.Ю. Ринолалія від А до Я: Монографія. Київ : Книга-плюс, 2016 – 312 с.
2. Логопед для дітей та дорослих http://logoped.in.ua/
3. Логопедія: підручник. За ред. М.К Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. – 856 с.
4. Марченко І.С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність : Корекційна освіта (логопедія). Вид. 3-є, перер. та доп. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. – 312 с.
5. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку / Ю. В. Рібцун. – Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с. (Інклюзивне навчання за нозологіями)
6. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу / Ю. В. Рібцун. – Хаарків : Вид. група «Основа», 2013. 239 с. (Серія «Професійний довідник»)
7. Рібцун Ю. В. Сходинками правильного мовлення: навчально-методичний посібник / Ю. В. Рібцун. Тернопіль : Мандрівець, 2017. –240 с.
8. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / Юлія Валентинівна Рібцун. Київ : Освіта України, 2011. 292 с.
9. Соботович. Е.Ф. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – Київ: Актуальна освіта. 1998. 127с.
10. Трофименко, Л. І.. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ [Текст] : програмно-метод. комплекс / Л. І. Трофименко ; ред. Є. Ф. Соботович ; АПН України, Ін-т спец. педагогіки. Київ : Актуальна освіта, 2007. 119 с
11. Федорович Л. О. Методи логопедичної допомоги дітям дошкільного віку із заїканням [Електронний ресурс] / Л. О. Федорович, Я. В. Темченко. Логопедія. 2012. № 2. С. 91-93.

12. Хрестоматія з логопедії. Навчальний посібник. Київ: Книга-плюс, 2019. 496 с.